

P. VERGILĪ MARŌNIS

ÆNĒIDOS
LIBER OCTĀVUS

DĒ AUXILIIS
CAPIENDĪS

*Nicolas Lakshmanan ēdedit
novā significantissimā interpūnctiōne
longīisque ēlīsisve vocālibus notātīs*

AUX HUMANISTES TRÈS-MODERNES

codage typographique

	<i>Infectum</i>	<i>Perfectum</i>
	Indicatif – Subjonctif	Indicatif – Subjonctif
<i>Passé</i>	imparfait & plus-que-parfait	
<i>Présent</i>	présent de narration présent d'énonciation	parfait
<i>Futur</i>	futur & futur antérieur	

- Nous avons rangé les quelques impératifs dans l'*infectum*, selon l'arrangement traditionnel entre l'impératif présent et l'impératif futur.
- Certains **présents** sont graissés : ils sont présents à la fois dans le temps du récit et dans le temps du locuteur. On peut les considérer comme des présents de vérité générale.
- Pour le **subjonctif présent**, dans les paroles rapportées au style direct, nous avons choisi le violet : le subjonctif tend à considérer ce qui n'est pas encore.
- Les **infinitifs de narration** sont en italiques marron.
 ➤ Les « laisses » sont délimitées par une lettrine et un blanc.

Pars prīma

Ut bellī signum, Laurentī Turnus ab arce,
 extulit, et raucō strepuērunt cornua cantū,
 utquē ācrīs concussit equōs, utquē impulit arma,
 extemplō turbātⁱ animī; simul omne, tumultū
 4 conjūrat trepidō Latium, sævitque juventūs
 effera. Ductōrēs prīmī — Messāpus et Ūfēns,
 contemptorque deum, Mežentius — undique cōgunt
 auxili^a; et lātōs vastant cultōribus agrōs.
 8 Mittitur et magnī, Venulus Diomēdis ad urbem,
 “quī petat auxili^{um}; et ‘Latiō cōsistere Teucrōs,
 12 advect^{um} Aēnēān classī, victōsque penātīs
 īferr^e, et fātīs rēgem sē dicere posciⁱ
 ēdoceat — ‘multāsque virō s^e adjungere gentīs
 Dardani^ō, et lātē Lati^ō, incrēbrēscere nōmen’;
 quid struat, hīs cōceptīs : quem, sī fortūna sequātur,
 16 ēventum pugnæ cupiat : manifēstius ipsī
 quam Turnō rēgⁱ, aut rēgⁱ appārēre Latīnō.”

Tālia per Latium. Quae Lāomedontius hērōs
 cūncta vidēns, magnō cūrārum fluctuat aēstū,
 atquē, animum nunc hūc celerem, nunc dīvidit illūc;
 20 in partīsque rapit variās, perquē omnia versat,
 sīcut, aquāe tremulum labrīs ubi lūmen aēnīs
 sōle repercuss^{um}, aut radiantis imāgine lūnæ,
 omnia pervolitat lātē loca — jamque sub aurās
 24 ērigitur; summīque ferit laqueāria tēctī.

Nox erat; et terrās, animālia fessa per omnis,
 alituum pecudumque genus, sopor altus habēbat,
 28 cum pater in rīpā, gelidīque sub ætheris axe,
 Aēnēās, trīstī turbātus pectora bellō,
 procubuit, sēramque dedit per membra quiētem.

32

Huic deus ipse locī, fluviō Tiberīnus amoenō,
 pōpuleās inter, senior sē attollere, frondīs,
vīsus — eum tenuis glaucō **vēlābat** amictū
 carbasus; et crīnīs umbrōsa **tegēbat** harundō —
 tum sīc adfārī, et cūrās hīs dēmere dictīs :

36

« Ō sate gente deum, Trojān^{am} ex hostibus urbem,
 quī **revehis** nōbīs, æternaque Pergama **servās**,
 exspectāte solō Laurentⁱ, arvīsque Latīnīs,
 hīc tibi certa domus, certī — *nē absiste!* — penātēs;
 neu bellī **terrēre** minīs : tumor omnis, et īræ
concessēre deum.

40

Jamque tibī, nē vāna **putēs** hæc fingere somnum,
 lītoreīs ingēns, inventa sub īlicibus sūs,
 trīgintā capitum fētūs ēnīxa, **jacēbit**,
 alba, solō recubāns, albī circ^{um} ūbera nātī.
 Hīc locus urbis **erit**, requiēs ea certa labōrum,
 ex quō, ter dēnīs urbem redeuntibus annīs,
 Ascanius clārī **condet** cognōminis Albam.
 Haud incerta **canō!** Nunc, quā ratiōne quod **instat**
 expediās victor, paucīs — **adverte!** — **docēbō**.

44

48

52

56

60

« Arcades hīs ūrīs, genus ā Pallante profectum,
 quī rēg^{em} Ēvandrum comitēs, quī signa secūtī,
dēlēgēre loc^{um}, et **posuērē** in montibus urbem,
 Pallantis proavī dē nōmine, Pallantēum.
 Hī bell^{um} adsiduē **dūcunt** cum gente Latīnā :
 hōs castrīs **adhibē** sociōs ; et foedera **junge**.
 Ips^e ego tē, rīpīs et rēctō flūmine, **dūcam**,
 — adversum rēmīs **superēs** subvectus ut amnem.
Surg^e age, nātē deā, prīmīsque cadentibus astrīs
 Jūnōnī **fer** rīte precēs ; īramque mināsque
 supplicibus **superā** vōtīs. Mihi victor honōrem
persolvēs. Ego **sum** — plēnō quem flūmine **cernis**,
 stringentem rīpās, et pinguia culta secantem —

64

cæruleus Thybris, cælō grātissimus amnis.
Hīc mihi magna domus, celsīs caput urbibus **exit.** »

Dīxit, *deinde lacū fluvius sē condidit altō,
īma petēns; nox Aēnēān somnusque reliquit.*

68

Surgit; et ætherī spectāns orientia sōlīs
lūmina, rīte cavīs, undam dē flūmine palmīs
sustinet; ac tālis **effundit** ad æthera vōcēs :
« Nymphæ, Laurentēs Nymphæ, genus amnibus unde **est**,
tūquē, o Thybri tuō genitor cum flūmine sānctō,
accipit Aēnēān, et tandēm arcēte perīclis.
Quō tē cumque lacūs, miserantēm incommoda nostra,
fonte **tenant**, quōcumque solō pulcherrimus **exīs**,
semper honōre meō, semper **celebrābere** dōnīs,
corniger Hesperidum, fluvius rēgnātor aquārum.
Adsīs o tantūm; et proprius tua nūmina **firmēs.** »

76

Sīc **memorat**. Gemināsque **legit** dē classe birēmīs;
rēmigiōque **aptat**; sociōs simul **instructit** armīs.

80

Eccē autem subitūm, atque oculīs mīrābile, mōnstrum,
candida per silvam, cum fētū concolor albō,
prōcubuit; viridīquē in lītore **cōspicitur** sūs.

84

Quam pius Aēnēās tibī enim, tibi, maxima Jūnō,
mactat, sacra ferēns; et cum grege **sistit** ad āram.

88

*Thybris eā fluvium — quam longa **est** — nocte tumentem
lēniit; et tacitā, refluēns ita **substītit** unda,
mītis ut, in mōrem stāgnī placidæque palūdis,
sterneret æquor aquīs, rēmō ut luctāmen **abesset.***

92

Ergō iter inceptum **celerant**, rūmōre secundō :
lābitur ūncta vadīs abiēs. **Mīrantur** et undæ,
mīrātur nemus īsūētum fulgentia longē
scūta virum flaviō, pictāsquē innāre carīnās.

96

Olli, rēmigiō noctemque diemque **fatigant**,
et longōs **superant** flexūs; variīsque **teguntur**
arboribus; viridīsque **secant** placidō æquore silvās.

100

Sōl medium cælī cōscenderat igneus orbem,
cum mūrōs, arcemque procul, ac rāra domōrum
tēcta **vident** — *quæ nunc Rōmāna potentia cælō*
æquāvit, tum rēs inopēs Ēvandrus habēbat.

104

Ōcius **advertunt** prōrās; urbīque **propinquant**.

108

Ut celsās **vīdēre** ratēs, atquē inter opācum
adlabī nemus, et tacitōs incumbere rēmīs,
terrentur vīsū subitō; cūnctīque relictīs
cōnsurgunt mēnsīs. Audāx quōs rumpere Pallās
sacra **vetat**; raptōque **volat** tēlō obvius ipse;
et procul ē tumulō : « Juvenēs, quæ causa **subēgit**
ignōtās temptāre viās? Quō **tenditis**? **inquit**.
Quī genus? unde domō? Pācemnē hūc **fertis**, an arma? »

112

116

Tum pater Aēnēas puppī sīc **fātūr** ab altā,
pāciferæque, manū rāmum **prætendit** olīvæ :
« Trojūgenās, ac tēla **vidēs** inimīca Latīnīs,
quōs illī bellō, profugōs **ēgēre**, superbō.
Ēvandrum **petimus**. **Fert** hæc et **dīcite** “lectōs
Dardaniæ vēnisse ducēs, soci^a arma rogantīs”. »

120

Obstipuit, tantō percussus nōmine, Pallās :

124

« **Ēgreder** ō quīcumquē es, **ait**, cōramque parentem
adloquer^e; ac nostrīs **succēde** penātibus hospes. »
Excēpitque manū; dextramquē amplexus **inhæsit**.
Prōgressī **subeunt** lūcō; fluviumque **relinquunt**.

128

Tum rēgem AĒnēās dictīs **adfātūr** amīcīs :

« Optime Grajūgenū, cui mē Fortūna precārī,
et vittā cōmptōs **voluit** prætendere rāmōs,
nōn equid^{em} **extimuī**, Danaum quod ductor et Arcas
quodqu^e ā stirpe fores geminīs conjūnctus Atrīdīs.
Sed mea mē virtūs, et sānc^a ōrācula dīvum,
cognātīque patrēs, tua terrīs dīdita fāma,
conjūnxēre tibⁱ, et fātīs **ēgēre** volentem.

132

136

140

144

148

152

156

Dardanus, Iliacæ pīmus pater urbis et auctor,
Ēlectrā, ut Grajī perhibent, Atlantide crētus,
advehitur Teucrōs; Ēlectram maximus Atlās
ēdedit, ætheriōs umerō quī **sustinet** orbīs. Vōbīs
Mercurius pater **est**, quem candida Majā
Cyllēnæ gelidō conceptum vertice **fūdit**.
At Majām, auditīs sī quicquam crēdimus, Atlās,
īd^{em} Atlās, generat, cælī quī sīdera tollit.

Sīc genus ambōrum **scindit** sē sanguin^e ab ūnō.

Hīs frētus, nōn lēgātōs, neque pīma per artem
temptāmenta tuī **pepigī** : mē, m^ē ipse meumque
objēcī caput; et supplex ad līmina **vēnī**.

Gēns eadem, quæ tē, crūdēlī Daunia bellō
īnsequitur; nōs sī **pellant** nihil āfore crēdunt
quīn omn^{em} Hesperiam penitus sua sub juga **mittant**,
et mare quod suprā **teneant** quodqu^e adluit īfrā.
Accipe dāque fidem. **Sunt** nōbīs fortia bellō
pectora, **sunt** animⁱ, et rēbus spectāta juventūs. »

Dīixerat AĒnēās. Ill^e ōs oculōsque loquentīs
jamdūd^{um} et tōtum **lūstrābat** lūmine corpus.

Tum sīc pauca **refert** :

« Ut tē, fortissime Teucrum,

accipi^ō, agnōscōque libēns ! ut verba parentis

et vōc^{em} Anchīsæ magnī, vultumque, **recordor** !

Nam **meminⁱ** Hēsionæ vīsentem rēgna sorōris,

160

Lāomedontiadēn Priānum Salamīna petentem,
prōtinus Arcadiæ gelidōs invīsere finīs.

*Tum mihi prīma genās **vestībat** flōre juventās,*

mirābarque ducēs Teucrōs; **mirābar** et ipsum

Lāomedontiadēn. Sed cūncīs altior ībat

*Anchīsēs; mihi mēns juvenālī **ārdēbat** amōre*

164

compellāre vir^{um}, et dextræ conjugere dextram.

Accessⁱ, et cupidus Pheneī sub moenia dūxi.

Ille mihi īsignem pharetram, Lyciāsque sagittās,

*discēdēns, chlamydemqu^e aurō **dedit** intertextam,*

168

*frēnaque bīna meus — quæ nunc **habet** aurea Pallas.*

Erg^ō et, quam **petitis**, jūnct^a **est** mihi födere

dextr^a, et lūx cum prīmum terrīs sē crāstina **reddet**,
auxiliō lätōs **dīmittam**; opibusque **juvābō**.

172

Intereā sacr^a hæc, quand^ō hūc **vēnistis** amīcī,

annua, quæ differre nefās, **celebrāte** faventēs

nōbīsc^{um}; et jam nunc sociōr^{um} **adsuēscite** mēnsīs. »

176

Hæc ubi **dicta**, dapēs **jubet**, et sublāta repōnī
pōcula; grāmineōque, virōs **locat** ipse sedīlī.

Præcipuumque, tor^ō et villōsī pelle leōnis,

accipit Aēnēān; soliōqu^e **invītat** acernō.

180

Tum lēctī juvenēs certātim, āræque sacerdōs,

vīscera tosta **ferunt** taurōrum; **onerant**que canistrīs

dōna labōrātæ Cereris; Bacchumque **ministrant**.

Vēscitur Aēnēās, simul et Trojāna juventūs,

perpetuī tergō bovis, et lūstrālibus extīs.

184

Postqu^{am} **exēmp̄ta** famēs, et amor **compressus** edendī,
rēx Ēvandrus **ait** : « Nōn hæc sollemnia nōbīs,

hās ex mōre dapēs, hanc tantī nūminis āram,

vāna superstitiō, veterumque ignāra deōrum,

188

imposuit : sævīs, hospes Trojāne, perīclīs

servātī facimus, meritōsque **novāmus** honōrēs.

192

Jam pīnum, saxīs suspēns^{am}, hanc *aspice* rūpem;¹
 disiectæ procul ut mōlēs! Dēsertaque montis
 stat domus — et scopul^l ingentem *trāxēre* ruīnam.

196

<< *Hīc spēlunca fuit*, vastō summōta recessū,
sēm; hominis Cācī faciēs, quam dīra *tenēbat*,
sōlis inaccessam radiis; semperque recentī
cæde tepēbat humus; foribusqu^e adfixa superbīs
ōra virum, trīstī pendēbant pallida tābō.
Huic mōnstrō Vulcānus erat pater: illius ātrōs
ōre vomēns ignīs, magnā sē mōle ferēbat.
Attulit et, nōbīs aliquandō optantibus, ætās
auxili^{um} adventumque deī. Nam maximus ultiō,
 — tergeminī nece Gēryonæ, spoliīsque, superbus —
Alcīdēs aderat; taurōsque hāc victor *agēbat*
ingentīs. Vallemque bovēs amnemque tenēbant.

200

204

208

212

<< *At fūris Cācī mēns effera, nē quid inausum*
aut intractātum, scelerisve dolīve, fuisset,
quattuor ā stabulīs præstantī corpore taurōs
āvertit, totidem fōrmā superante juvencās.
Atqu^e hōs, nē qua forent pedibus vestīgia rēctīs,
caudā in spēluncam tractōs, versīsque viārum
indiciīs, raptor sax^o occultābat opācō;
quærēntī, nūll^a ad spēluncam signa ferēbant.
Intereā, cum jam stabulīs saturāta movēret
Amphitryōniadēs arment^a, abitumque parāret,
discessū mūgīre bovēs, atqu^e omne querēlīs

i. Les deux vers qui suivent posent souvent problème aux commentateurs et traducteurs. Il semble manquer un « *sint* »; on a pu discuter le sens de la « *montis domus* », et on pourrait s'étonner un peu du passage du présent d'énonciation au parfait, qui ne semble pas descriptif, mais explicatif quant à ce que peut voir Énée. Il me semble qu'on les comprend mieux si l'on aperçoit leur caractère extrêmement déictique : Éandre désigne tel endroit, puis tel autre; surtout, ensuite, il désigne ce qu'Énée ne peut voir : « il y a là une maison (ce que tu ne pourrais deviner si je ne te l'expliquais) qui est maintenant abandonnée, et les rochers que tu vois ont entraîné sa ruine... (Et je vais t'expliquer maintenant comment tout cela s'est passé. »

216

implērī nemus; et collēs clāmōre relinquī.

Reddidit ūna boum vōcem; vastōque sub antrō

mūgiit, et Cācī spem cūstōdīta fefellit.

Hīc vērō Alcidæ furiīs exārserat ātrō

felle dolor : rapit arma manū, nōdīsque gravātum

rōbur; et āeriī cursū petit ardua montis.

220

« *Tum prīmum nostri Cācum vīdēre timentem
turbātumque oculīs — fugit īlicet, ūcior Eurō,
spēluncamque petit — pedibus timor addidit ālās.*

224

*Ut sēs^ē inclūsit ruptīsqu^e immāne catēnīs
dējēcit saxum, ferrō quod et arte paternā
pendēbat, fultōsqu^e ēmūniit objice postīs, ecce
furēns animīs aderat Tīrynthius; omnemque
accessum lūstrāns hūc ūra ferēbat et illūc,*

228

*dentibus īfrendēns. Ter tōtum, fervidus īrā,
lūstrat Aventīnī montem; ter saxeā tempta
līmina nēquīquam; ter fessus valle resēdit.*

232

« *Stābat acūta silex, præcisīs undique saxīs,
spēluncæ dorsō īsurgēns, altissima vīsū,
dīrārum nīdīs domus opportūna volucrum.*

236

*Hanc, ut prōna jugō lāv^{um} incumbēbat ad amnem,
dexter in adversum nītēns, concussit; et īmīs
āvulsam solvit rādīcibus, inde repente
impulit; impulsū quō maximus intonat æther,
dissultant rīpæ, refluitqu^e exterritus amnis.*

240

*At specus, et Cācī dētēcta appāruit ingēns
rēgia; et umbrōsæ penitus patuēre cavernæ,
nōn secus ac sī quā penitus vī terra dēhīscēns,
īfernās reseret sēdēs, et rēgna reclūdat
pallida, dīs invīsa, superqu^e immāne barāthrum
cernātur... trepident immissō lūmine Mānēs.*

244

248

« Erg^ō īspērātā dēprēnsum lūce repente,
 inclūsumque cavō sax^ō, atqu^e īsuēta rudentem,
 dēsuper Alcidēs tēlīs **premit**; omniaqu^e arma
advocat; et rāmīs vastīisque molāribus **instat**.
 Ill^e autem — nequ^e enim fuga jam super ūlla perīclī —
 faucibus ingentem fūmum — mīrābile dictū! —
ēvomit. **Involvit**que domum cālīgine cācā,
 prōspect^{um} ēripiēns oculīs, **glomerat**que sub antrō
 fūmiferam noctem, commixtīs igne tenebrīs.

256

Nōn tulit Alcidēs animīs, sēqu^e ipse per ignem
præcipiti jēcit saltū — *quā plūrimus undam*
fūmus agit, nebulāque ingēns specus **aestuat** ātrā.

260

« Hīc Cāc^{um}, in tenebrīs incendia vāna vomentem,
corripit, in nōdum complexus; et **angit** inhārēns
 ēlīsōs oculōs, et siccum sanguine guttur.
Panditur extēmplō, foribus domus ātra revulsīs;
 abstractāque bovēs, abjūrātāque rapīnāe cālō
ostenduntur; pedibusque īfōrme cadāver
prōtrahitur. **Nequeunt** explērī corda tuendō
 terribilīs oculōs, vultum, villōsaque sātīs
 pectora sēmiferⁱ, atqu^e exstīnctōs faucibus ignīs.

264

268

272

« Ex illō **celebrātus** honōs, lātīque minōrēs
servāvēre diem; prīmusque Potītius auctor,
 et domus, Herculeī cūstōs Pīnāria sacrī,
 hanc āram lūcō **statuit**, quāe maxima semper
dicētur nōbīs, et **erit** quāe maxima semper.
 Quār^e **agit^e**, ō juvenēs, tantār^{um} in mūnere laudum
 cingite fronde comās, et pōcula **porgite** dextrīs,
 commūnemque **vocāte** de^{um}, et **date** vīna volentēs. »

276

Dīxerat. Herculeā bicolor cum pōpulus umbrā
 vēlāvitque comās, foliisqu^e innexa **pependit**,

280

et sacer **implēvit** dextram scyphus, ōcius omnēs
in mēnsam lātī **libant**; dīvōsque **precantur**.
Dēvex^ō, intereā propior **fit** Vesper Olympō.

*Jamque sacerdōtēs, prīmusque Potītius, ibant
pellibus in mōrem cīnctī, flammāsque ferēbant.*

284

Instaurant epulās; et mēnsæ grāta secundæ
dōna **ferunt**, **cumulantque** onerātīs lancibus ārās.

288

Tum Saliī ad cantūs incēnsa altāria circum
pōpuleīs **adsunt** ēvīncī tempora rāmīs,
hīc juvenum chorus, ille senum, quī carmine laudēs
Herculeās et facta **ferunt**: ut prīma novercæ
mōnstra manū geminōsque premēns **ēlīserit** anguis,
ut bellō ēgregiās īdem **disjēcerit** urbēs,
Trojāmque Oechaliamque, ut dūrōs mille labōrēs
rēge sub Eurysthēō fātīs Jūnōnis inīquæ
pertulerit. « Tū nūbigenās, invicte, bimembrīs
Hylæumque Pholumque, manū tū Crēsia **mactās**
prōdigī^a; et vastum Nemeāe sub rūpe leōnem.

292

*Tē Stygiī tremuēre lacūs; tē jānitor Orcī,
ossa super recubāns, antrō sēmēsa cruento.
Nec tē ullæ faciēs; nōn terruit ipse Typhœus,
arduuus arma tenēns. Nōn tē ratiōnis egentem
Lernæus turbā capitum circumstetit anguis.*
Salvē, **vēra** Jovis prōlēs, decus **addite** dīvīs;
et nōs et tua, dexter **adī**, pede sacra secundō. »

300

304

Tālia carminibus **celebrant**; super omnia Cācī
spēlunc^{am} **adjiciunt** spīrantemqu^e ignibus ipsum.
Cōsonat omne nemus strepitū; collēsque **resultant**.
Exim sē cūnctī, dīvīnīs rēbus ad urbēm
perfectīs, **referunt**. *Ibat rēx obsitus ævō,*
et comit^{em} Aenēān juxtā, nātumque, tenēbat
ingrediēns; variōque viam sermōne levābat.

308

312

Mirātur, facilisque oculōs **fert** omnia circum
 Aēnēas ; **capitur**que locīs ; et singula lāetus
exquīritquē auditque virum monumenta¹ priōrum.

316

Tum rēx Ēvandrūs, Rōmānæ conditor arcis :
 « Hæc nemor^a indigenæ Faunī Nymphæque **tenēbant**,
 gēnsque virum, truncīs et dūrō rōbore nāta,
 quīs neque mōs neque cultus **erat**, nec jungere taurōs
 aut compōner^e opēs **nōrant** aut parcere partō,
 sed rāmī, atqu^e asper vīctū vēnātus **alēbat**.

320

*Prīmus ab ætheriō **vēnit** Sāturnus Olympō,
 arma Jovis fugiēns, et rēgnīs exsul adēmptīs.
 Is genus indocil^e, ac dispersum montibus altīs,
 composuit; lēgēsque **dedit**. LATIUMque vocārī
 māluit, hīs quoniam LATUIsset tūtus in ḍīs.*

324

*Aurea quæ **perhibent**, illō sub rēge, **fuēre**
 sæcula : sīc placidā populōs in pāce **regēbat**...
 dēterior dōnec paulātim, ac dēcolor ætās,
 et bellī rabiēs, et amor **successit** habendī.*

328

*Tum manus Ausonia, et gentēs **vēnēre** Sicānæ,
 sæpius et nōmen **posuit** Sāturnia tellūs.
 Tum rēgēs, asperqu^e immānī corpore Thybris ;
 ā quō post Italī, fluvium cognōmine Thybrim
 dīximus ; **āmīsit** vērum vetus Albula nōmen.*

332

*Mē pulsum patriā, pelagīqu^e extrēma sequentem,
 Fortūn^a omnipotēns, et inēluctābile fātum,
 hīs **posuēre** locīs ; mātrisqu^e, **ēgēre** tremenda
 Carmentis nymphæ monit^a, et deus auctor Apollō. »*

336

Vix ea dicta, dehinc prōgressus, **mōnstrat** et āram,
 et Carmentālem, *Rōmānī nōmine portam*
*quam **memorant**, nymphæ prīscum Carmentis honōrem,*

1. Je choisis *monumentam* avec un -u-.

340

*vātis fātidicæ – cecinit quæ pīma futūrōs
Aeneadas magnōs, et nōbile Pallantēum.*

¹Hinc lūc^{um} ingentem, *quem Rōmulus ācer asylum*

rettulit, *et gelidā mōnstrat* sub rūpe Lupercal,

344

Parrhasiō, dictum Pānos dē mōre Lycæī.

Nec nōn et sacrī **mōnstrat** nemus Argilētī :

testātūrque loc^{um}; et lētum **docet** hospitis Argī.

Hinc ad Tarpejām sēd^{em} et Capitōlia **dūcit**

348

– aurea nunc, olim silvestribus horrida dūmīs.

Jam tum religiō pavidōs **terrēbat** agrestīs dīra
locī, jam tum silvam saxumque **tremēbant**.

« Hoc nemus, hunc, **inquit**, frondōsō vertice collem

(quis deus incertum **est**) **habitat** deus; Arcades ipsum

crēdunt sē vīdisse Jovem, *cum sāpe nigrantem*

ægida concuteret dextrā, nimbōsque ciēret.

Hæc duo prætereā, disjectīs oppida mūris :

356

rēliquiās, veterumque **vidēs** monumenta virōrum.

*Hanc Jānus pater; hanc Sāturnus **condidit** arcem;*

*Jāniculum huic, illī **fuerat** Sāturnia nōmen. »*

360

Tālibus inter sē dictīs, ad tēcta **subibant** pauperis
Ēvandrī. Passimqu^e armenta **vidēbant**,
Rōmānōque for^ō, et lautīs mūgīre Carīnīs.

Ut **ventum** ad sēdēs, « Hæc, **inquit**, līmina, victor,

Alcīdēs **subiit**; hæc illum rēgia **cēpit**.

364

Aud^ē, hospes, contemner^e opēs; et tē quoque dignum

finige deō. Rébusque **venī** nōn asper egēnīs. »

Dīxit, et angustī subter fastīgia tēctī, ingentem

Aenēān dūxit; strātīsque

368

locāvit effultum foliīs, et pelle Libystidis ursæ.

I. Exemple extrêmement intéressant du phénomène d'alternance des temps, où le parfait du narrateur exprime, dans une phrase, un évènement postérieur à l'évènement évoqué au présent de narration.

Nox **ruit**; et fuscīs tellūr^{em} **amplectitur** ālīs.

Pars secunda

At Venus, haud animō nēquīqu^{am} exterrita māter,
Laurentumque minīs, et dūrō mōta tumultū,
Volcānum **adloquitur**, thalamōque hæc conjugis
aureō **incipit**; et dictīs dīvīnum **aspīrat** amōrem :

372

376

380

384

388

392

« *Dum bellō Argolici, vastābant Pergama rēgēs
dēbita, cāsūrāsque inimīcīs ignibus arcēs,
nōn ullū auxilium miserīs, nōn arma rogāvī
artis opisque tuæ; nec tē, cārissime conjūnx,
incassumve, tuōs voluⁱ exercēre labōrēs,
quamvis et Priamī dēbērem plūrima nātīs,
et dūr^{um}, Ænēæ flēvissem sāpe labōrem.
Nunc Jovis imperiīs, Rutulōrum cōnstitit ōrīs.*

Ergō eadem supplex **venī**, et sāncutum mihi nūmen
arma **rogō**, genetrīx nātō : *tē filia Nērēi,*
tē potuit lacrimīs, Tīthōnia flectere conjūnx!
Aspice quī cœant populi, quæ moenia clausīs
ferr^{um} acuant portīs, in m^ē excidiumque meōrum! »

Dīixerat; et niveīs hinc atqu^e hinc dīva lacertīs,
cūnctant^{em} amplexū mollī **fovet**. Ille repente
accēpit solitamflammam; nōtusque, medullās
intrāvit calor; et labefacta per ossa **cucurrit**,
*nōn secus atqu^e ūlim, tonitrū cum rupta coruscō,
ligneā rīma micāns percurrit lūmine nimbōs;*
sēnsit lāta dolīs, et fōrmāe cōnschia conjūnx.

Tum pater, æternō **fātūr** dēvīctus amōre :
« Quid **causās** petis ex altō? Fīdūcia **cessit**
quō tibi, dīva, meī? Similis sī cūra **fuisset**,
tum quoque fās nōbīs Teucrōs armāre **fuisset**;

396

400

404

412

416

420

424

428

nec pater omnipotēns, Trojām nec fāta **vetābant**
stāre, decemqu^e aliōs Priānum superesse per annōs.

Et nunc, sī bellāre **parās** atqu^e hāc tibi mēns **est**,
quidquid, in arte meā, **possum** prōmittere cūræ,
quod fierī ferrō, liquidōve **potest** electrō,
quantum ignēs animæque **valent...** **Absiste** precandō
vīribus indubitāre tuīs! » *Ea verba locūtūs,*
optātōs dedit amplexūs; placidumque petīvit,
conjugis īfūsus gremiō, per membra sopōrem.

408

Ind^e ubi prīma quiēs, mediō jam noctis abāctæ
curricul^ō, **expulerat** somnum, — cum fēmina prīmum,
cui tolerāre colō vītam, tenuīque Minervā
impositum, ciner^{em} et sōpitōs **suscitat** ignīs,
noctem addēns operī, famulāsque ad lūmina
longō **exercet** pēnsō, castum ut servāre cubile
conjugis, et **possit** parvōs ēducere nātōs —
haud secus ignipotēns, nec tempore sēgnior illō,
mollibus ē strātīs, oper^a ad fabrīlia **surgit**.

Insula Sīcanium juxtā latus, Æoliamque
ērigitur Liparēn, fūmantibus ardua saxīs,
quam subter, specus, et Cyclōp^{um} exēsa camīnīs
antr^a Ætnæa **tonant**. Validīque incūdibus ictūs
audītī **referunt** gemitūs; **strīdunt**que cavernīs
strictūræ Chalyb^{um}; et fornācibus ignis **anhēlat** :
Volcānī domus et Volcānia nōmine tellūs.

Hoc tunc ignipotēns cælō **dēscendit** ab altō.
Ferrum **exercēbant** vastō Cyclōpēs in antrō,
Brontēsque, Steropēsqu^e, et nūdus membra Pyragmon.
His īformātum manibus, jam parte polīta,
fulmen **erat** — tōtō genitor quæ plūrima cælō
dējicit in terrās —; pars imperfecta **manēbat**.
Trīs imbris tortī radiōs, trīs nūbis aquōsæ

432

*addiderant — rutulī trīs ignis, et ālitis Austrī.
Fulgōrēs nunc terrificōs, sonitumque, metumque
miscēbant operī, flammīisque sequācibus īrās.
Part^e alia Mārtī, currumque, rotāsque volūcrīs
instābant, — quibus ille virōs, quibus excitat urbēs.*

436

*Ægidaqu^e horriferam, turbātæ Palladis arma,
certātim squāmīs serpent^{um}, aurōque, polibant,
cōnexōsqu^e anguīs, ipsamqu^e in pectore dīvæ
Gorgona, dēsectō vertentem lūmina collō.*

440

<< Tollite cūncta, **inquit**, cōptōsque auferte labōrēs,
Ætnæī Cyclōpēs, et hūc advertite mentem :
arm^a ācrī facienda virō. Nunc vīribus ūsus,
nunc manibus rapidis, omnī nunc arte magistrā.
Præcipitāte morās. » *Nec plūra effātus, at illī
ōcius incubuēr^e omnēs, pariterque labōrem
sortītī.* **Fluit** æs rīvīs, aurīque metallum ;
vulnificusque chalybs vastā fornāce **liquēscit**.
Ingentem clipe^{um} **infōrmant**, ūn^{um} omnia contrā
tēla Latīnōrum, septēnōsqu^e orbibus orbīs
impediunt. Aliī ventōsīs follibus aurās
accipiunt, redduntqu^e; aliī strīdentia **tingunt**
æra lacū. **Gemit** impositīs incūdibus antrum ;
illī inter sēsē multā vī, bracchia **tollunt**
in numerum ; **versant**que tenācī forcipe massam.

448

452

456

460

Hæc pater Æoliīs **properat** dum Lemnius ūris,
Évandr^{um}, ex humili tēctō, lūx **suscitat** alma,
et mātūtīnī volucrum sub culmine cantus.
Cōnsurgit senior. Tunicāqu^e **indūcitur** artūs ;
et Tyrrhēna pedum, **circumdat** vincula plantīs.
Tum laterⁱ atque umerīs, Tegeæum **subligat**
ēensem, dēmiss^a ab lævā panthēræ terga retorquēns.
Nec nōn et geminī cūstōdēs, līmine ab altō,

præcēdunt; gressumque canēs **comitantur** erīlem.

*Hospitis Ænēæ sēd^{em}, et sēcrēta petēbat,
sermōnum memor, et prōmissī mūneris, hērōs.*

464

Nec minus Aeneas se matutinus agebat;
filius huic Pallas; illi comes ibat Achates.

Congressī **jungunt** dextrās. Mediisque **residunt**
ædibus; et licitō tandem sermōne **fruuntur**.

468

Rēx prior hæc :

« Maxime Teucrōrum ductor — quō sospite, numquam
rēs equidem Trojāe vīctās, aut rēgna, fatēbor —,
nōbīs, ad bellī auxilium, prō nōmine tantō,
exiguæ vīrēs ; hinc Tuscō claudimur amnī,
hinc Rutulus premit, et mūrum circumsonat armīs.

472

Sed tibⁱ ego ingentīs populōs, opulentaque rēgnī
jungere castra parō, quam fors inopīna salūtem
ostentat : fātīs hūc tē poscentibus adfers.

476

480

*Hanc multōs flōrent^{em} annōs, rēx deinde superbō
imperio, et sāvīs tenuit Mezēntius armīs.*

Quid memorem īfandās cædēs, quid facta tyrannī effera? Dī capitī ipsius generique reservent!

184

*Mortua quīn etiam **jungēbat** corpora vivīs,
compōnēns manibusque manus, atqu^e ōribus ōra,
— tormentī genus! et sanie tābōque fluentīs,
complexū in miserō, longā sīc morte, **necābat**.*

488

At fessī tandem cīvēs, īfanda furent^{em} armātī
circumsistunt, ipsumque domumque;
obtruncant sociōs; ign^{em} ad fastīgia **jactant**.

403

Ill^e inter cædem, Rutulōrum ēlāpsus in agrōs,

cōnfuger^e; et Turnī **dēfendier** hospitis armīs.

Erg^ō omnis, furiīs **surrēxit** Etrūria jūstīs;
rēg^{em} ad supplicium, præsentī Mārte, **reposcunt**.

496

« His ego tē, Aēnēā, ductōrem mīlibus **addam**.
Tōtō namque **fremunt**, condēnsæ lītore puppēs;
signaque ferre **jubent**. Retinet longævus haruspex,
fāta canēns : “O Mæoniæ dēlēcta juventūs,
flōs veterum virtūsque virum, quōs jūstus in hostem
fert dolor, et meritā **accendit** Mežentius īrā,
nūllī **fās** Italō, tantam subjugere gentem :
externōs **optāte** ducēs.” *Tum Etrūsca resēdit*

500

hōc aciēs campō, monitīs exterrita dīvum.

*Ips^e ūrātōrēs ad mē, rēgnīque corōnam
cum scēptrō **mīsit**; mandatqu^e īsignia Tarchon,
‘succēdam castrīs, Tyrrhēnaque rēgna **capessam**.*

504

Sed mihi tarda gelū, sæclīsque effēta senectūs
invidet imperium, séræque ad fortia vīrēs.

*Nātum exhortārer, nī mixtus mātre Sabellā
hinc partem patriæ **traheret**. Tū, cujus et annīs*

512

et generī fātum indulget, quem nūmina **poscunt**,
ingredere, ū Teucrum atque Italum fortissime ductor.

Hunc tibi prætereā, spēs et sōlācia nostrī,
Pallantā **adjungam**; sub tē tolerāre magistrō
mīliti^{am}, et grave Mārtis opus, tua cernere facta
adsuēscat, prīmīs et tē **mīrētur** ab annīs.
Arcadas huic equitēs bis centum, rōbora pūbis
lēcta **dabō**; totidemque suō tibi nōmine Pallās. »

516

Vix ea **fātus erat**, dēfixīque ūra **tenēbant**
Aēnēas Anchīsiadēs et fidus Achātēs;
multaque dūra suō trīstī cum corde **putābant**,
nī signum cælō Cytherēa **dedisset**, apertō.

524

Namqu^e imprōvīsō, vibrātus ab æthere fulgor

cum sonitū **venit**; *et ruere omnia vīsa repente;*
Tyrrhēnusque tubæ, mūgīre per æthera clangor.

Suspiciunt; iter^{um} atque iterum fragor **increpat** ingēns.

528 Arm^a inter nūbem, cælⁱ in regiōne serēnā,
per sūdum rutilāre **vident**, et pulsa tonāre.

*Obstipuēr^e animīs alii; sed Trōius hērōs
agnōvit sonit^{um}, et dīvæ prōmissa parentis.*

532 **T**um **memorat**: « Nē vēr^ō, hospes, nē **quære** profectō
 quem cāsum portenta **ferant**: ego poscor Olympō.

Hoc signum **cecinit** missūram dīva créatrīx,
sī bellum **ingrueret**, Volcāniaqu^e arma per aurās
lātūr^{am} auxiliō.

536 Heu quantæ miserīs, cædēs Laurentibus **instant**!
Quās pœnās mihi, Turne, **dabis**! quam multa sub undās
scūta virum, galeāsqu^e, et fortia corpora **volvēs**,
Thybrī pater!... Poscant aciēs et foedera **rumpant**. »

540 **H**æc ubi dicta **dedit**, soliō sē **tollit** ab altō;
 et prīm^{um}, Herculeīs sōpītās ignibus ārās
excitat. Hesternumque larem, parvōsque penātīs
lætus **adit**; **mactat** lēctās dē mōre bidentīs;
 Ēvandrūs pariter, pariter Trojāna juventūs.

544 Post hinc ad nāvīs **graditur**, sociōsque **revīsit**,
quōrum dē numerō, quī sēs^ē in bella **sequantur**,
præstantīs virtūte, **legit**. Pars cētera prōna
fertur aquā; sēgnisque secundō **dēfluit** amnī,
nūntia ventūr^a Ascaniō, rērumque patrisque.

548 **Dantur** equī Teucrīs, Tyrrhēna petentibus arva;
dūcunt exsort^{em} Ænēæ, quem fulva leōnis
pellis **obit** tōtum, præfulgēns unguibus aureis.

552 Fāma **volat**, *parvam subitō vulgāta per urbem*
ōcius īr^e equitēs, Tyrrhēnī ad līmina rēgis.

556 Vōta metū **duplicate** mātrēs; propiusque perīclō

it timor; et major Mārtis jam **appāret** imāgō.

560

Tum pater Ēvandrūs, dextram complexus euntis,
hāret inexplētus, lacrimāns; ac tālia **fātūr** :
 « Ō mihi præteritōs **referat** sī Juppiter annōs,
quālis eram cum prīm^{am} aciem, Prænestē sub ipsā,
strāvī, scūtōrumqu^e incendī victor acervōs,
et rēg^{em} hāc Erulum, dextrā sub Tartara mīsī,
— nāscētī cui trīs animās Fērōnia māter
(horrendū dictū) dederat, tern^a arma movenda...
Ter lētō sternendus erat; cui tunc tamen omnīs
abstulit hāc animās dextr^a, et totid^{em} exuit armīs.
 Nōn ego nunc dulcⁱ amplexū **dīvellerer** usquam,
nāte, tuō; neque fīnitimō, Mežentius umquam
*huic capitⁱ īnsultāns, tot ferrō sāva **dedisset***
*fūnera, tam multīs **viduāsset** cīvibus urbēm.*

564

568

572

576

580

« At vōs, ō superⁱ, et dīvum tū maxime rēctor
 Juppiter, Arcadiī, **quāsō**, **miserēscite** rēgis,
 et patriās **audīte** precēs. Sī nūmina vestra
 incolumē Pallanta mihī, sī fāta **reservant**,
 sī vīsūrus eum **vīv^ō**, et ventūrus in ūnum,
 vītam ūrō; patior quemvīs dūrāre labōrem.
 Sīn aliqu^{em} īfandūm cāsum, Fortūna, **mināris**,
 nunc, nunc ō **liceat** crūdēl^{em} abrumpere vītam,
 dum cūrāe ambiguāe, dum spēs incerta futūrī,
 dum tē, cāre puer, mea sōl^a et sēra voluptās,
 complexū **teneō**, gravior neu nūntius aurīs

584

vulneret! » *Hāc genitor dīgressū dicta suprēmō*
fundēbat; famulī conlāps^{um} in tēcta ferēbant.

Jamqu^e ade^ō, **exierat** portīs equitātus apertīs
Aēnēas, inter prīmōs et fidus Achātēs;

588 *ind^e aliī Trojæ procerēs.* Ips^e agmine Pallās

it mediō, chlamyd^e et pictis cōspectus in armīs,
quālis ubⁱ Ōceanī perfūsus Lūcifer undā
— quem Venus ant^e aliōs astrōrum dīligit ignīs —
extulit os sacrum cælō; tenebrāsque resolvit.

592 **Stant** pavid^e in mūrīs mātrēs; oculīsque **sequuntur**
pulvereum nūb^{em}, et fulgentīs ære catervās.

Ollī per dūmōs, quā proxima mēta viārum,
armātī tendunt. It clāmor; et agmine factō,
quadripedante putrem sonitū quatit ungula campum.

596 *Est* ingēns gelidum lūcus prope Cæritis amnem,
rēligiōne patrum lātē sacer; undique collēs
inclūsēre cavⁱ, et nigrā nemus ab^{ete} cingunt.
Silvānō fāma ^{est} veterēs sacrāsse Pelasgōs,
arvōrum pecorisque deō, lūcumque diemque,
— qui prīmī finīs aliquandō habuēre Latīnōs.

604 **H**aud procul hinc, Tarch^o et Tyrrhēnī tūta **tenēbant**
castra locīs. Celsōqu^e omnis dē colle vidēri
jam poterat legiō; et lātīs tendēbat in arvīs.

608 *H*ūc pater Aēnēas, et bellō lēcta juventūs,
succēdunt; fessīqu^e et equōs et corpora **cūrant**.

At Venus, ætheriōs inter dea candida nimbōs,
dōna ferēns aderat; nātumqu^e, in valle reductā,
ut procul, ēgelidō sēcrētum flūmine, vīdit,
tālibus adfāta ^{est} dictīs — sēque obtulit ultrō — :

612 « Ēn perfecta, meī prōmissā conjugis arte,
mūnera. Nē mox aut Laurentīs, nāte, superbōs,
aut ācrem dubitēs in proelia poscere Turnum. »

616 **D**īxit, et amplexūs nātī Cytherēa petīvit;
arma sub adversā posuit radiantia, quercū.

Ille deæ dōnīs, et tantō lāetus honōre,
explērī nequit; atqu^e oculōs per singula volvit,

620

mīrāturqu^e: interque manūs et bracchia **versat**
terribilem cristīs galeam, flammāsque vomentem,
fātiferumqu^e ēnsem, lōrīc^{am} ex ære rigentem,
sanguine^{am}, ingentem, — *quālis cum cærula nūbēs*
sōlis inārdēscit radiis, longēque refulget —
624
tum lēvīs ocreās ēlectrō aurōque recocō,
hastamqu^e... et clipeī nōn ēnārrābile textum.

628

Illīc rēs Italās, Rōmānōrumque triumphōs,
Haud vāt^{um} ignārus, ventūrique īscius ævi,
fēcerat ignipotēns ; illīc genus omne futūræ
stirpis ab Ascaniō, pugnātaqu^e in ōrdine bella.
Fēcerat et, viridī fētam, Māvortis in antrō
prōcubuisse lupam ; geminōs, huic ūbera circum,
lūdere pendentīs puerōs ; et lambere mātrem
impavidōs ; illam, teretī cervīce reflexā,
mulcēr^e alternōs, et corpora **fingere** lingua.

632

636

640

644

648

Nec procul hinc, Rōm^{am} et raptās sine mōre Sabīnās,
cōcessū caveæ, magnīs Circēnsibus āctīs,
addiderat. Subitōque novum cōnsurgere bellum
Rōmulidīs Tatiōque senī, Curibusque sevērīs.
Post id^{em}, inter sē positō certāmine, rēgēs
armātī, Jovis ant^e āram, paterāsque tenentēs,
stābant ; et cæsā **jungēbant** fœdera porcā.
Haud procul inde, citæ Mett^{um} in dīversa quadrigæ
distulerant — at tū, dictīs, Albāne, **manērēs** !
Raptābatque virī mendācis vīscera Tullus,
per silv^{am} ; et sparsī **rōrābant** sanguine veprēs.

Nec nōn Tarquini^{um} ējectum Porsenna **jubēbat**
acciper^e ; ingentīqu^e, urb^{em} obsidiōne **premēbat**.
Ænead^æ in ferrum, prō libertāte, **ruēbant**.
Ill^{um} indignantī similem, similemque minantī
aspicerēs, pontem **audēret** quia vellere Coclēs,

652

*et fluvium vinclīs **innāret** Clēlia ruptīs.
 In summō cūstōs Tarpejæ Mānlius arcis
stābat prō templō ; et Capitōlia celsa **tenēbat**.
 Rōmuleōque, recēns **horrēbat** rēgia culmō.*

656

Atquē hīc aurātīs, volitāns argenteus ānser,
 porticibus, Gallōs in līminē adesse **canēbat**.

660

*Gallī per dūmōs **aderant** ; arcemque **tenēbant***

dēfēnsī tenebrīs, et dōnō noctis opācæ.

*Aurea cāsariēs ūllīs, atquē aurea vestis ;
 virgātīs **lūcent** sagulīs ; tum lactea colla
 aurō **innectuntur** ; duo quisquē Alpīna **coruscant**
 gāesa manū, scūtīs prōtēctī corpora longīs.*

664

*Hīc, exsultantīs Saliōs, nūdōsque Lupercōs,
 lānigerōsque apicēs, et lāpsa ancīlia cālō
extuderat ; castæ **dūcēbant** sacra per urbem,
 pīlentīs mātrēs in mollibūs.*

*Hinc procul **addit***

668

*Tartareās etiam sēdēs, altā ūstia Dītis,
 et scelerum poēnās... et tē, Catilīna, minācī
pendentem scopulō, Fūriārumque ūra **tremenētem**.
 Sēcrētōsque piōs ; his **dantēm** jūra Catōnēm.*

672

Hæc inter, tumidī lātē maris **ibat** imāgō
 aurea ; sed flūctū **spūmābant** cārula cānō.

676

*Et circūm, argentō clārī delphīnes, in orbem,
 æquora **verrēbant** caudīs ; æstumque **secābant**.
 In mediō classīs ærātās, Actia bella,
 cernere **erat** ; tōtumquē, īstrūctō Mārte, **vidērēs**
 fervere Leucātēn, aurōquē effulgere flūctūs.*

680

Hinc, Augustus agēns Italōs in proelia, Cāesar
 cum patribus populōque, penātibus et magnīs dīs,
 stāns celsa in puppī, geminās cui tempora flammās
 lāeta **vomunt**, patriumquē **aperītūr** vertice sīdus.
 Partē aliā, ventīs et dīs Agrippa secundīs,

684

arduuus agmen agēns, cuiⁱ, bellⁱ īsigne superbūm,
tempora nāvālī **fulgent** rōstrāta corōnā.

688

Hinc, ope barbaricā, variisque Antōnius armīs,
victor ab Aurōræ populīs, et lītore rubrō,
Ægyptum, vīrīsqu^e Orientis et ultima sēcum
Bactra **vehit**, **sequitur**que, nefās ! Ægyptia conjūnx.

692

Ūnā omnēs **ruer**^e ; ac tōtum **spūmāre**, reductīs
convulsum rēmīs, rōstrīsque tridentibus, æquor.
Alta **petunt** ; *pelagō crēdās innāre revulsās*
Cycladas, aut montīs concurrere montibus altōs,
tantā mōle virī, turrītīs puppibus, **instant**.
Stuppea flamma manū, tēlisque volātile ferrum,
spargitur ; arva novā Neptūnia cāde **rubēscunt**.

696

Rēgīn^a, in mediīs, patriō **vocat** agmina sīstrō ;
necd^{um} etiam, geminōs ā tergō **respicit** anguīs.
Omnigenumque deum mōnstr^a, et lātrātor Anūbīs,
contrā Neptūn^{um} et Venerem, contrāque Minervam,
tēla **tenant**. **Sævit** mediō in certāmine Māvors,
cælātus ferrō, trīstēsque ex æthere Dīræ ;
et scissā, gaudēns **vādit** Discordia pallā,
quam, cum sanguineō, **sequitur** Bellōna, flagellō.

700

704

Actius hæc cernēns, arc^{um} **intendēbat** Apollō
dēsuper : omnis eō terrōr^e Ægyptus et Indī ;
omnis Ārabs ; omnēs **vertēbant** terga Sabæī.
Ipsa **vidēbātur**, ventīs rēgīna vocātīs,
vēla dar^e, et laxōs jam jamqu^e immittere fūnīs.
Ill^{am} inter cædēs, pallentem morte futurā,
fēcerat ignipotēns undīs et Iāpyge ferri ;
contrā autem, magnō mærentem corpore Nilum,
pandentemque sinūs, et tōtā veste vocantem,
cærule^{um} in gremium, latebrōsaque flūmina, vīctōs.

708

712

716

At Cæsar, triplicī *invictus Rōmāna triumphhō*
mænia, dīs Italīs, vōt^{um} immortāle sacrābat :
maxima ter centum tōtam dēlūbra per urbem.
Lætitiā lūdīsque viæ, plausūque, fremēbant.

720

Omnibus in templīs, mātrum chorus, omnibus āræ;
ant^e ārās terram cæsī strāvēre juvencī.
Ipse sedēns, niveō candentis līmine Phœbī,
dōna **recognōscit** populōr^{um}; **aptat**que superbīs
postibus. **Incēdunt** vīctæ, long^ō ordine gentēs,
— quam variæ linguis, habitū tam vestis, et armīs.

724

Hīc Nomadum genus, et discīnctōs Mulciber Afrōs,
hīc Lelegās, Cārāsque, sagittiferōsque Gelōnōs
finixerat. Euphrātēs ibat jam mollior undīs ;
extrēmīqu^e hominum Morinī ; Rhēnusque bicornis ;
indomitīque Dah^x ; et pont^{em} indignātus Araxēs.

728

Tālia per clipeum Volcānī, dōna parentis,
mīrātur ; rērumqu^e ignārus, imāgine **gaudet**,
attollēns umerō fāmamqu^e, et fāta nepōtum.

TABLE DES MATIÈRES

<i>L'Énéide</i> , chant VIII.....	3
Pars prima.....	3
Pars secunda.....	15